

Flykten från Baltikum 1943–1944

Placering / plats

Sjöhistoriska, Stockholm

Invigningsdatum

2022-09-22

Visningstid

Tillfällig 2 år

Storlek (kvm)

230

Budget (kr)

950000

Budgetposter

Utställningsmanus
Textredigering
Byggtjänster
Måleritjänster
Byggmaterial
Ljus
Originalframställning
Tryckeritjänster
Transporter

Lön för anställda projektmedlemmar på SMTM och lokalkostnader ingår inte.

Beställare / producent

Statens maritima och transporthistoriska museer

Utställningsteam

Kreditlista – Flykten från Baltikum 1943–1944

Utställningen är producerad av Statens maritima och transporthistoriska museer.

Utställningen bygger på avhandling De små båtarna och den stora flykten: Arkeologi i spåren av andra världskrigens baltiska flyktbåtar av Mirja Arnshav, Centrum för maritima studier (Cemas) och Institutionen för arkeologi och antikens kultur, Stockholms universitet.

Projektledare: Hanne Lindberg

Formgivare och AD: Hanne Lindberg

Sakkunniga: Mirja Arnshav, Elin Heppling, Susanna Allesson Nyberg, Linnéa de Laval

Fotograf: Anneli Karlsson

Byggledare: Mikael Gustafsson

Ljussättare: Sanne Wahlgren

Ljud och AV-teknik: Per Johansson

Utställningstekniker: Colm Keller

Föremålsansvariga: Susanna Allesson Nyberg, Stefan Bruhn

Ljudspår citat: Linnéa de Laval, Lina Granér, Anders Lidén

Film Stockholms Lettiska kör: Anders Lidén

Kommunikatör: Kristoffer Henrysson

Samarbetspartners:

Utställningsmanus: Andreas Braula, Expology

Textredigering: Sigrid Crafoord Dahlback

Översättning: Språkkonsulterna, Semantix
Tryck: Visible Works
Illustrerade porträtt: Alexandra Falagara
Bord och sittmöbel: Karlsson & Björk
Original kartor: ARDI, Nils Jarlsbo
Original mönster: Hannah Baklien
Installation silverskedar: Firma Maria Elisabeth Mirstam
Röster ljudspår: Ester Ytterborg, Frank Omsén

Informanter och utlån:

Anita Nilsson
Boris Rosen
Carina Sild Lönroth
Elner Rosen
Eva Barré
Lasse Lindström
Ligita Legzdins
Margit Rosen
Maria Gilbert
Riina Noodapera
Taavi Kaaman
Tiit Tamme
Tiiu Valmet
Ulvi Paff-Eriksson
Vello Viliberg
Vija Freijmanis
Ålands landskapsarkiv

Utställningen har möjliggjorts genom generöst bidrag från museets vänförening Sjöhistoriskas Vänner

Motivering

Berättelsen om de barn som i små båtar flydde över Östersjön från Baltikum till Sverige under andra världskriget är fram tills nu relativt okänd. Temat belyser en viktig historisk händelse och en ständigt aktuell fråga – flykten över havet. De som då flydde från Estland, Lettland och Litauen och som sedan dess har levt i exil i Sverige beskriver med sina egna ord och ur sitt barnjags perspektiv upplevelser av uppbrott, avsked och den många gånger farliga resan över havet. Berättelserna tillsammans med en mängd autentiska föremål som fördes med på flyktbåtarna erbjuder en lättillgänglig och vardagsnära identifikation och möjliggör reflektion kring flykt och flyktens villkor.

De gåtfulla spåren av flykten i form av de söndervittrade båtvrak som hittas längs Sveriges ostkust väcker frågor om dess ursprung och historia, och utgör anslaget till utställningen. Dessa är även utgångspunkt till Mirja Arnshavs forskning och avhandling, vilken utställningens innehåll baseras på. Båtvraken presenteras i en samtida kontext som genljuder i en kör bestående av barnporträtt tillsammans med flyktberättelser och de vardagsföremål som en gång färdats med båtarna. Illustrerade porträtt utan tidsmarkör istället för historiska bilder förstärker den samtida kontexten och möjliggör ett historiskt presens, vilket fångar upp den dagsaktuella kopplingen till temat, utan att för den skull relativisera det autentiska historieberättandet om flykten från Baltikum under andra världskriget. Gestaltningen utgår från en given premis att återvinna föregående utställnings (Resenärerna) rumslayout, material och teknik. En premis som plockas upp i formen som dekonstruktion/konstruktion, ett avskalat fragmentariskt uttryck som också erbjuder en kongenial referens till vittnesmål om flykt och exil. Praktiskt har lådväggarna som utgjorde ett slutet rum i föregående utställning brutits upp till en öppen oregelbunden form, likt en ruin. De ombyggda och omdistribuerade trälådorna används som föremålsmontrar. Grafisk form används som bärande designelement i gestaltningen, dels genom text, foto och illustrationer, men också i form av mönster samt golvtryck. Den detaljerade teckning som Margit

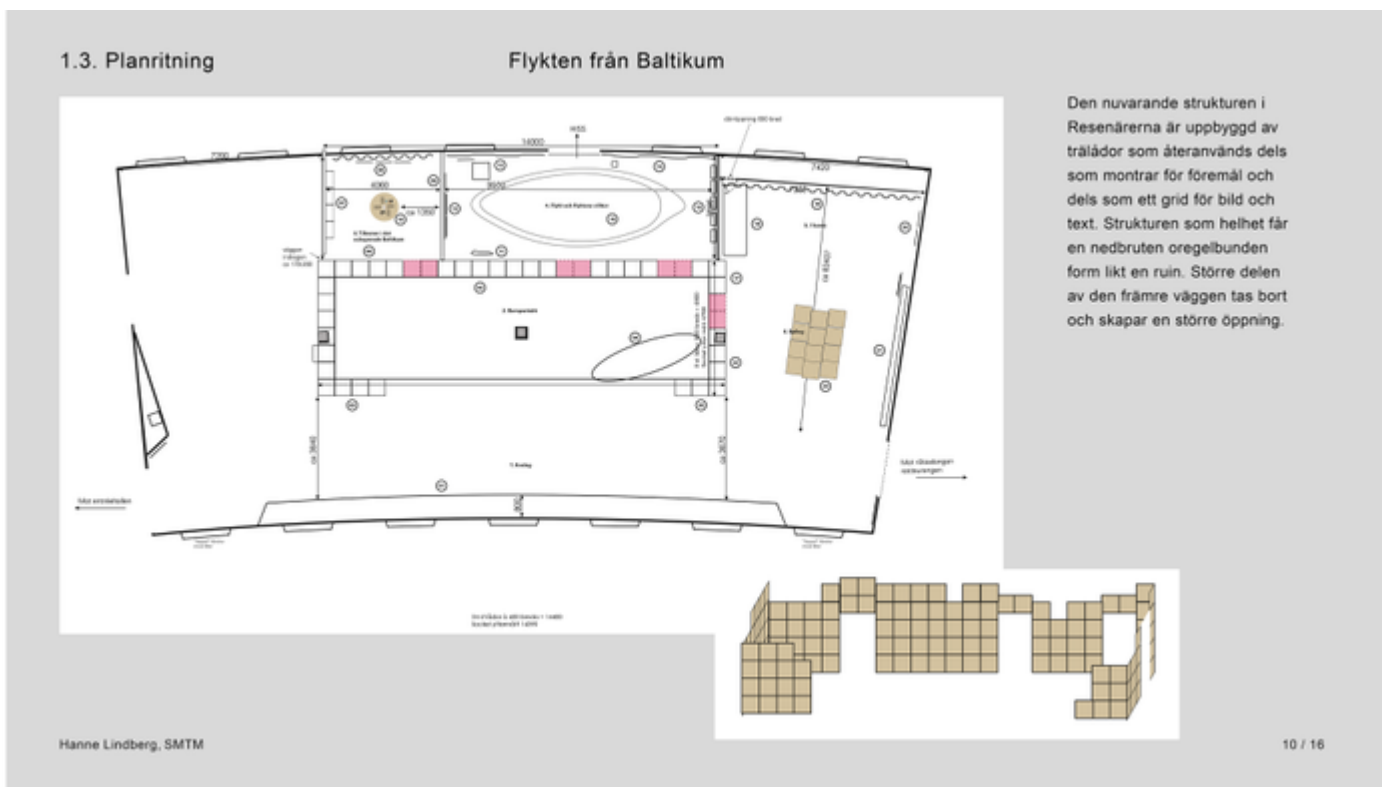
Rosen (en av informanterna) gjorde som barn av den flyktbåt som hon kom med till Sverige har grafiskt översatts i ett golvtryck som visar båten i skala 1:1. Golvtrycket ger besökaren en möjlighet att befinna sig i båten och uppleva dess verkliga storlek, hur den var packad och var Margit satt under resan.

Barn i vuxet sällskap är en huvudsaklig målgrupp för utställningen med anspråket att tilltala barn på ett rättframt sätt om kring allvarliga ämnen som krig och flykt men med målgruppsanpassningar i alltifrån tonalitet i text till fysiska placeringar i rummet. Referenserna i de faktatunga delar av utställningen som redogör för den historiska kontexten har avgränsats för att matcha läroplanen för mellan- och högstadiet.

Idag levandegörs minnena från flykten genom de personer som en gång flytt och fortsatt sitt liv Sverige, eller genom deras barn, i intresseorganisationer och kulturföreningar runtom i landet. Det Baltiska communityt är en stor resurs vars verksamhet plockas upp i programpunkter som hantverksmarknader och kulturevenemang, fler berättelser samlas också in till museet.

Communityt har också en koppling till utställningens epilog, som behandlar livet i exil, hur minnet av flykten bevaras och hålls vid liv. Sjöhistoriska har här producerat ett eget videoverk som dokumenterar Stockholms lettiska kör, grundad av Teodor Reiters som själv flydde från Lettland år 1944. Kören framför stycken ur sin repertoar, bl a sånger som varit förbjudna under ockupationen och historiska hymner om sorg och längtan. Att kören är dokumenterad på plats i utställningen presenteras som en metaupplevelse för besökaren, och erbjuder ett avslut på utställningen, som inleds med ett gåtfullt historiskt presens som sedan leder vidare bakåt i tiden för att slutligen landa i ett "här och nu".

Planritning / planskiss / modellfoto

t i stormen – Elner

er fyra år packade familj och båtar fulla av fiskesdon, kompasser och var dags att lämna den estländska på Nargö i Estlands skärgård. t var ockuperat av Tyskland. om undvek tvångsrekrytering till kända följa med.

läste det upp till storm och de ill i skydd av en udde. Elner minns läktingarna som var med, täljde en

de upptäcktes gruppen av en finsk unga männens flykt stoppades, esa vidare till Sverige med passagerar-

Med nallen i famnen – Ulvi

Ulvi Paff skulle snart fylla åtta år när de sovjetiska styrkorna närmade sig Tallinn. Uppbrottet från hemstaden blev plötsligt. Det fartyg som hennes pappa jobbade på skulle i hemlighet avika till Sverige och familjen kunde få följa med.

Under resan satt Ulvi med sin syster uppe på däck och kramade sin nalle. Flickorna frös i den kalla septembermån, men nere under däck stank det av spyor från sjösjuka resenärer.

Framme i Sverige skulle alla avhusas. De fick lämna ifrån sig alla sina kläder och ägodelar. Ulvi minns till sin förtviflan när hon blev fråntagen nallen – och lättmadden när hon till slut fick tillbaka den.

When Elner Rosen was four years old, his family and relatives packed their fishing boats to the brim with fishing gear, compasses and other important items. It was time to leave their Estonian/Swedish homeland in Naigö in the Estonian archipelago. It was 1933, and the country was occupied by Germany. A couple of young men who avoided being drafted into the German army also went with them.

A storm was brewing out on the Baltic Sea, and the two boats drifted in the shelter of a promontory. Elner remembers how Arvid, one of the relatives who went with him, carved a toy bear for him.

As the storm subsided, the group was discovered by a Finnish patrol boat. The escape of the two young men was stopped, but the others were then able to travel onwards to Sweden from Finland.

Holding teddy bear tight – Ulvi

Ulvi Paff was just six or eight years old as Soviet forces approached Tallinn. She was one of those who managed to escape to Sweden, and the family was allowed to board.

During the journey, Ulvi sat with her sister up on deck, hugging her teddy bear. The girls were shivering in the cold September night, but the stench of vomit from sick travellers washed anyone down below deck.

Upon arrival in Sweden, everyone would be checked for lice. They had to give up all their clothes and possessions. Ulvi remembers her despair as her teddy bear was confiscated – and her relief when she finally got it back.

Foto Hanne Lindberg, SMTM

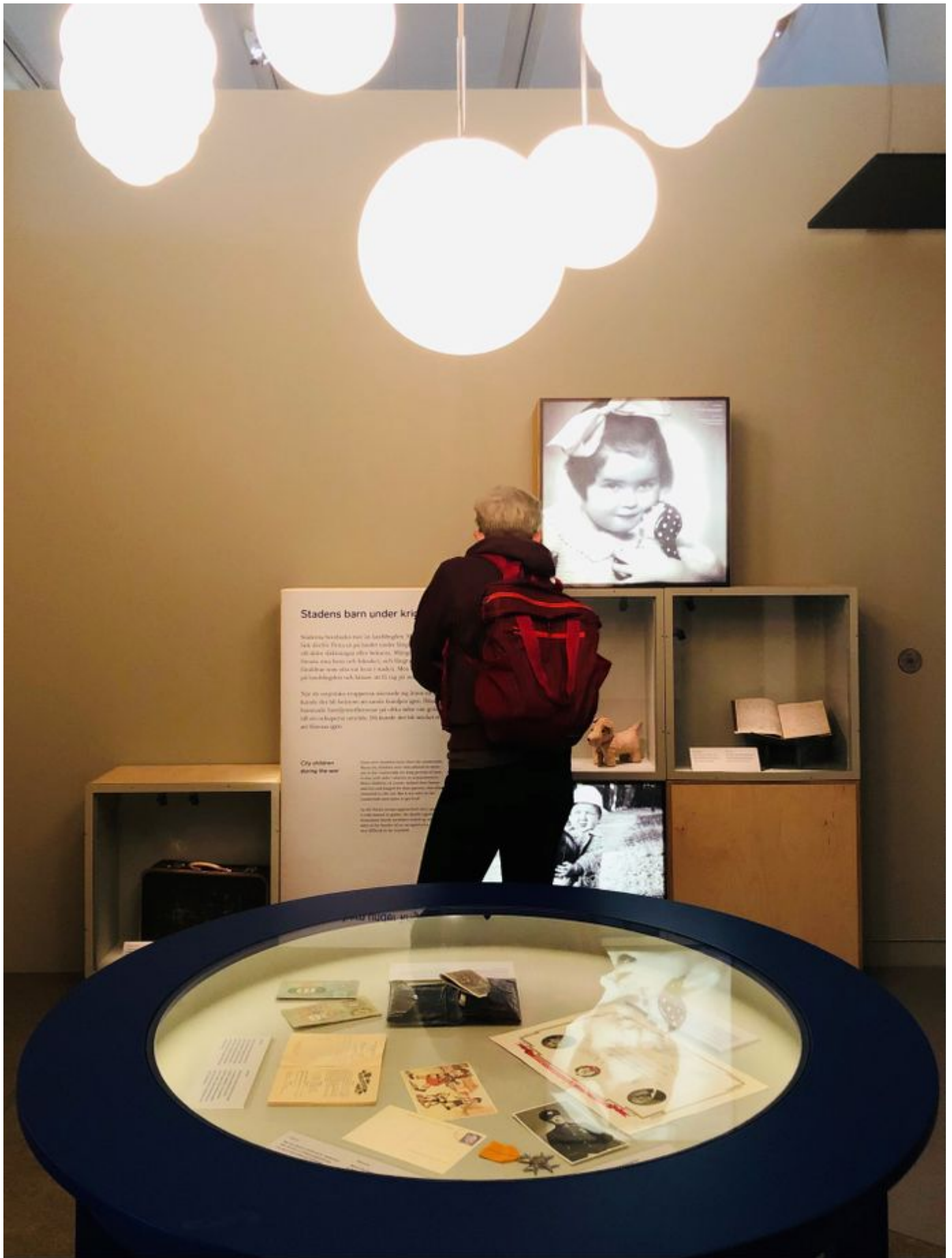

Vykort

När Tiiu Zastrov fylde sex år i september 1944 fick hon en födelsedagshälsning, ett vykort med Hitler på frimärket.

Postcard

When Tiiu Zastrov turned six in September of 1944, she received a birthday greeting, a postcard with Hitler on the stamp.

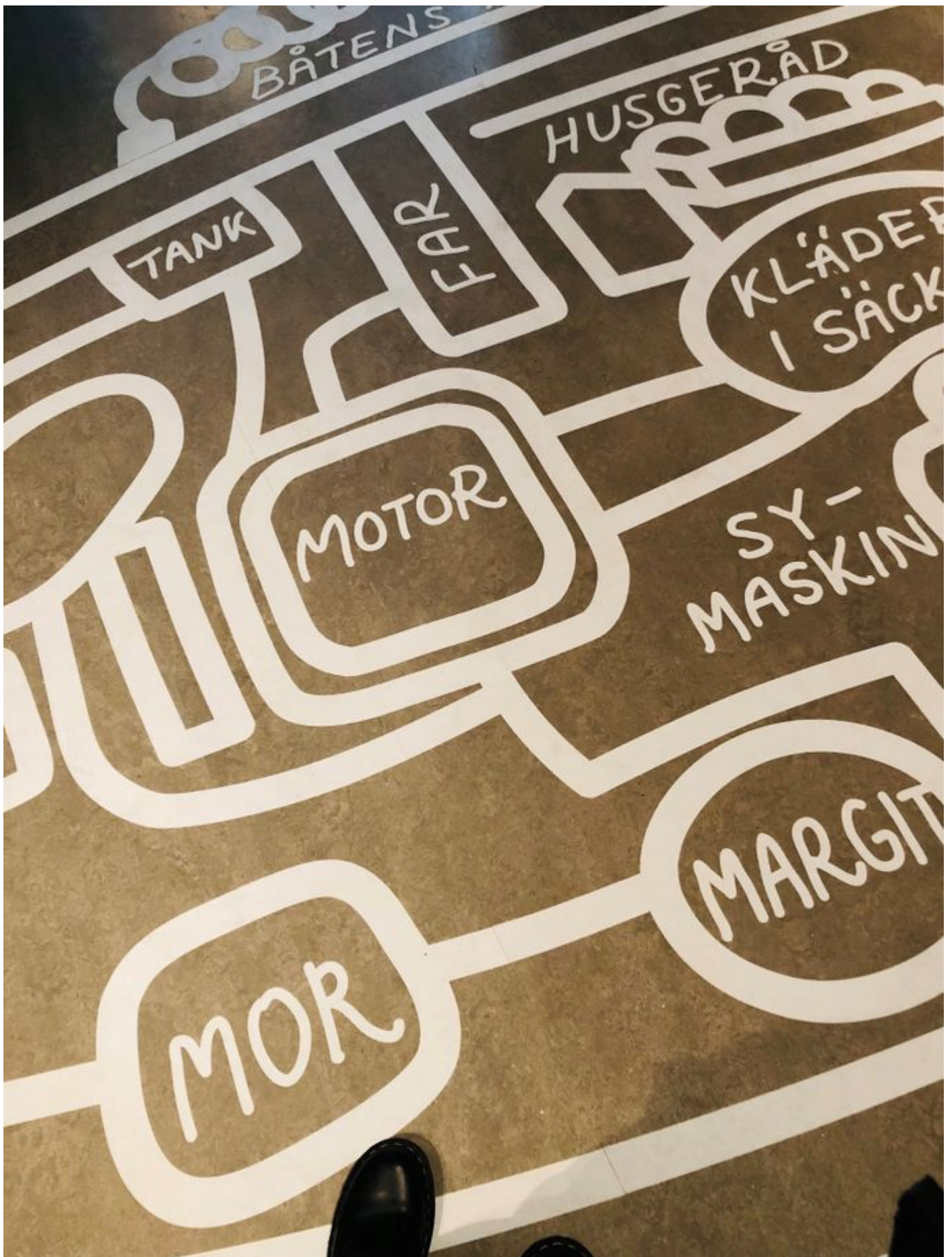

Foto Anneli Karlsson, SMTM

Foto Anneli Karlsson, SMTM

Kontaktuppgifter

Namn

Hanne Lindberg

E-post

hanne.lindberg@smtm.se

Telefon

0766119070

Ska utställningen visas i Utställningarnas museum?

Ja